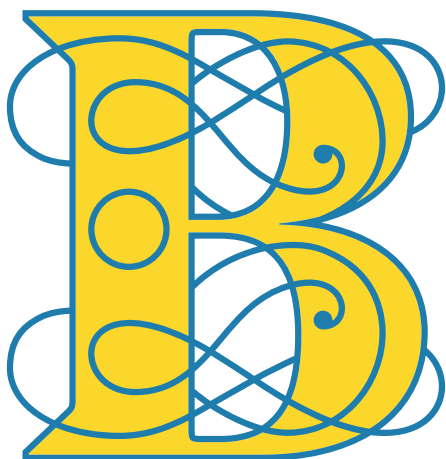

Barbro Bruce
leg. logoped och docent i
utbildningsvetenskap med inriktning
specialpedagogik

Sårbar språkutveckling

Inledning

För det lilla barnet som just startat sin resa genom livet här på jorden väntar en hel värld att upptäcka, lära sig förstå och relatera till. För att det ska vara möjligt behövs både inre drivkraft och verktyg, men först och främst någon eller några att dela denna resa med. Dessa medresenärer ser och hör samma som barnet samtidigt som de bekräftar, benämner och berättar utifrån det gemensamt upplevda. Det är därigenom barnet bemästrar språket och samtidigt lär sig använda ord och satser i ett kommunikativt samspel. Medresenären – samtalspartnern – både *tar plats* genom att förebildligt uttrycka och uttala mening och avsikt, och *ger barnet plats* genom att lämna ”luckor” i konversationen. Luckor för barnet att fylla med inlägg som belönas med omedelbar bekräftelse.

Detta sätt att se på barns språkutveckling innebär en stark tilltro till barnets intresse och kompetens. Likväl som en stark tilltro till omgivningens förmåga att bekräfta och vägleda barnet vidare i utforskandet av språket och av världen (jämför närheten mellan ”ord” och ”jord” respektive engelskans ”word” respektive ”world”).

Ja visst låter det naturligt enkelt och ändå en smula fantastiskt! Någon har till och med påstått att barn bemästrar språket för att vi vuxna från första stund pratar med dem som om de redan hade full tillgång till det.

Men det är inte lika lekande lätt för alla. För vissa kan vägen vara knagglig med följd att bemästrandet av språkets regler och byggstenar upplevs som en stor utmaning, med en påtagligt

försenad språkutveckling som följd. Vad kan det finnas för sårbarhet i detta? Och hur skulle man kunna hindra och lindra en eventuell sårbarhet i barns språkutveckling? Först och främst i hemmet och som förälder, men också i olika verksamheter för små barn, exempelvis på barnavårdscentralen (BVC), i förskolan och på biblioteket? Det är ju samma barn vi möter, fast i olika sammanhang och i olika roller.

Det finns ibland en föreställning om att det sätt vi kommunicerar med barn vars språkutveckling varit sen eller är annorlunda skulle skilja sig från hur vi bemöter andra barn, vilket är helt felaktigt. Ett språkutvecklande förhållningssätt gynnar ALLA barn, VARJE barn, men det är absolut nödvändigt i möte med barn som befinner sig i en språklig sårbarhet. Dessutom handlar all kommunikation om ett samskapande, alltså något som uppstår när vi delar tankar, känslor och erfarenheter. Detta delande innebär att bekräfta varandra och tillsammans skapa mening i tillvaron. För att det ska upplevas meningsfullt att berätta något måste det finnas någon som lyssnar, lika väl som att det man skriver måste bli läst av någon. Ett sådant gemensamt skapande skulle kunna kallas *gemenskapande*.

I texten som följer försöker jag rikta ljuset mot några utmaningar i vårt värnande om barnens språkutveckling. För varje utmaning ger jag en möjlighetsbild av vad som kan hindra och lindra den eventuella sårbarheten. Men först vill jag ge en kort beskrivning av språkutvecklingsproblem och hur språklig sårbarhet kan manifesteras.

Språkstörning, sårbar språkutveckling eller språklig sårbarhet?

Som logoped och lärare på speciallärar- och specialpedagogprogrammen har jag många gånger föreläst om vad språkstörning är och hur man i förskola och skola kan upptäcka och hjälpa barn och elever med denna diagnos. Språkstörning är en medicinsk (logopedisk) diagnos som sätts av logopeder efter en noggrann utredning och bedömning av språkutvecklingens alla delar eller aspekter. Det handlar om bemästrandet av språkljuden, fonemen, men även av grammatiska regler och ordförrådets ut- och uppbyggnad (begreppsutvecklingen) och gäller både förmågan att uppfatta, tolka och förstå språkliga symboler och regler och att själv uttala och uttrycka mening med språkets hjälp.

Svårighet att uttala eller förstå?

Vad är – och innebär – då språkstörning? Jo, att språkutvecklingen inte ”bara” är försenad utan även annorlunda eller atypisk jämfört med andra barn i samma ålder, något som blir uppenbart i förskolan och som föräldrar kan uppleva när de jämför med hur språkutvecklingen varit för barnets äldre syskon. Svårigheter att göra sig förstådd med språkliga symboler och regler handlar om uttals- och uttrycksförmåga, medan svårigheter att förstå, alltså tolka mening och budskap, ur uppmaningar, ord och satser, handlar om språkförståelseförmåga.

Vad kan då vara tidiga tecken på språkstörning? Jag ger i detta avsnitt några exempel och i slutet av artikeln finns förslag till vidare läsning. Under de första levnadsåren är det framför allt – trots normal hörsel – svaga eller uteblivna reaktioner vid tilltal, samt svagt intresse för att lyssna vid berättande och bokläsning som man bör vara uppmärksam på. Även bristande intresse för samspel och samtal, vilket märks i avsaknad av svarsreaktioner och få egna initiativ till att vilja dela upplevelser och känslor. Det kan också vara en påtagligt sen orddebut (som ju vanligtvis förväntas kring ettårsdagen) och avsaknad av den explosion av nya ord som vi känner igen från barn med en typisk språkutveckling i tvåårsåldern.

Det finns olika diagnosbeteckningar beroende på vad i språket som är drabbat. Den vanligaste – och på sikt ”vänligaste” typen är ett svårbegripligt uttal, något som benämns fonologisk språkstörning. Att den är vanlig kan ha att göra med att det just handlar om ”finliret” som vanligtvis bemästras sist, men också att det är det som är mest ”iöronfallande” för oss vuxna och därmed det vi lätt kan notera och föra anteckningar om. Att jag skrev ”vänligaste” beror på att fonologiska svårigheter har god

prognos, de brukar ge vika när barnet närmar sig skolålder, och drabbar inte de djupare delarna i språket i samma utsträckning som vid svårigheter att förstå och använda språket i social gemenskap.

Grammatisk språkstörning känns igen genom påtagligt korta, nästan telegramstilsliknande, satser med avsaknad av ändelser och grammatiska småord i en ålder då detta kan förväntas. Det gör att det blir svårt för omgivningen att tolka vad barnet vill uttrycka på ett precist sätt. Mycket ungefärligt kan man säga att barn i snitt har lika många ord per sats som de är år gamla, alltså förväntas en tre-åring som lägst ha en satsmedellängd på ca 3 ord.

Språkutvecklingsproblemen kan också drabba begreppsutvecklingen, så kallad semantisk språkstörning, något som påverkar språkförståelsen. Om både uttals- och uttrycksförmågan är påverkade säger man att språkstörningen är expressiv, och är det företrädesvis förståelsen av språket som är drabbat säger man att den är impressiv, och gäller problemen både och blir det generell språkstörning. Barnets språkliga svårigheter kan också – ibland uteslutande – handla om att använda språket i socialt samspel, något som (om svårigheterna begränsar sig till språklig kommunikation) benämns pragmatisk språkstörning.

Språkutvecklingen hos barn som fått språkstörningsdiagnos kan behöva förankras och förstärkas genom kroppsspråkets gester och tecken som stöd. Det innebär att budskapet inte bara sägs utan också samtidigt visas – visualiseras. Bemästrandet av språket underlättas också genom att det kopplas till egna erfarenheter och bildstöd. Under de tidiga åren är det framför allt ordutvecklingen som behöver ”boostas” på dessa sätt, men även förmågan att kombinera ihop ord till enkla satser med mening.

Det är bra och positivt att kunskapen och medvetenheten om språkliga svårigheter har ökat ute på förskolor och skolor. Men det har i min värld ”skavt” att kalla en språkutvecklingsproblematik för *språkstörning*. Risker om en medicinsk-logopedisk diagnos okritiskt och slentrianmässigt används i pedagogiska sammanhang är att det blir fokus på enskilda barns förutsättningar och förmågor snarare än på allt som behöver erbjudas i hemmet, på förskolan och i andra sammanhang där barnet vistas. För att minska den risken har jag under många år sökt efter ett begrepp som belyser samspelets partners och sammanhangets viktiga roll för att stödja och stärka lusten att använda språket, att kommunicera. Särskilt i förskolan, men naturligtvis i alla de sammanhang där barn vistas behövs ett begrepp som pekar på vikten av möten, samspel och

möjliggörande av utveckling och lärande. Resultatet blev *språklig sårbarhet*, efter inspiration från det engelska begreppet *vulnerability*.

Samkonstruktion inte individprestation

Begreppet visar på samtalspartners viktiga roll i barns språkutveckling, att denne visar genuint intresse, engagemang och verkligen försöker förstå vad barnet säger, men också på vikten av att alternativa och kompletterande sätt att kommunicera erbjuds, exempelvis genom gester, bilder och tecken som stöd. Det innebär att det är många faktorer som spelar roll i barns språkutveckling, både inom barnet och i dess nära omgivning. Det är därför lätt att förstå att ett barns språkutveckling kan vara mer eller mindre sårbar – av olika skäl. Det handlar dels om ärftliga faktorer, men också om vilken miljö och därmed språklig stimulans som finns att tillgå. För – som tidigare påpekats – är kommunikation en samkonstruktion, inte en individprestation! Och det är genom att bli inbjuden och delaktig i kommunikation med för barnet *viktiga andra*, som barn bemästrar och utvecklar språket.

Denna bild av barns språkutveckling kännetecknas av ett relationellt synsätt där också pedagogiken och de språkliga kraven blir synliga. Det innebär att alla som möter barn i hemmet, på förskolan och överallt där barn vistas, måste bli medvetna om språkets viktiga roll som kommunikationsverktyg.

Med begreppet språklig sårbarhet är det följaktligen inte endast barnets språkliga utveckling som står i centrum, utan även den språkliga medvetenheten hos de vuxna som barnet möter och möjligheter att anpassa både den vardagliga kommunikationen hemma och t.ex. förskolans pedagogik till barnens språkliga förutsättningar. Den språkliga sårbarheten är nämligen avhängig den språkliga belastningen i form av språkliga förväntningar och för-givet-taganden, respektive språkliga möjligheter. Samtidigt det kan finnas många faktorer bakom den språkliga sårbarheten, exempelvis en ärftlig problematik när det gäller att hantera och bearbeta språkliga symboler (vilket är den vanligaste orsaken till språkstörning), bristfällig språklig stimulering, för lite tid för samspel och samtal, eller en kombination av alla dessa faktorer (Bruce, Ivarsson, Svensson & Sventelius, 2016).

Språkliga möjligheter

Hemma och i förskolan

Att få bli en av de första viktiga medmänniskorna i ett nyfött – eller nyanlängt – barns liv är stort, myck-

et stort! Det mötet handlar framför allt om anknytning och ömsesidig tillit, men också om förmåga att läsa av och lyssna in barnets signaler och ha genuint intresse av vad barnet vill säga oss, något som är mycket större än språkets system av symboler och regler. I artikeln *Att vara en god samtalspartner* har jag beskrivit vikten av ögonkontakt, genuint intresse, inlevelse och tydligt språk i samspel med små barn. Här vill jag understryka betydelsen av allt detta. Att barnet både i hemmet och i förskolan omges av goda samtalspartners utgör en stor möjlighet för barnet och stärker språkutvecklingen.

Förskolan är en fantastisk arena för möten, samspel och språkande med möjligheter hela dagen. Inte minst i alla rutinsituationer som att klä på och av sig, vila, äta, klara av toalettbestyren och såklart i den allestädes närvarande och pågående leken.

Språket handlar lika mycket om att läsa av och lyssna på andra, som att berätta och ta för sig själv. Det är samspelet, turtagningen, alltså att ge och ta plats, och att tillsammans skapa mening som är grunden i språkutvecklingen. Förskolan som verksamhet bygger på samvaro och samspel med andra, barn såväl som vuxna, från morgon till kväll. Det innebär rika möjligheter att öva sig i att läsa av situationer och andra människor, att lyssna och försöka förstå, och att själv uttrycka sig så andra kan uppfatta och förstå. Allt detta låter väldigt självklart och allmänt och man ställer sig frågan: men barnen i språklig sårbarhet då, hur ska vi tänka kring dem i förskolan? Det första svaret blir i stil med att de behöver samma stimulans och samma stöd som alla andra, bara ännu mer, ännu tydligare och ännu mer konsekvent. Dessutom är det så att det som är absolut nödvändigt för dessa barn är lika bra för alla barn. Därmed blir slutsatsen att den pedagogik som bygger på språklig medvetenhet samt språkutvecklande och språkstärkande förhållningssätt innebär ett kvalitetsarbete som gagnar hela verksamheten.

På BVC

I Sverige har barnhälsovården (BHV) ett grundmurat förtroende hos barnfamiljer. Det grundläggs redan under tiden barnet väntas, på mödrahälsovården, och fortsätter naturligt till barnavårdscentralen (BVC) som följer och ger föräldrar stöd kring barnets hälsa och utveckling. Utöver kontroll av hörsel och syn, erbjuds språkliga screeningundersökningar vid bestämda åldrar. I samband med de första besöken står själva kontakten i fokus, inte minst genom ögon, joller och svarsleende. Vid ett och ett halvt års åldern gäller screeningen språk-

förståelsen och den talspråkliga debuten i form av enstaka ord. Någon gång mellan tre och fyra år förväntas grunden i språkutvecklingen vara lagd och barnet kan förstå och själva berätta och göra sig förstått. Meningarna blir allt längre (en tumregel är, som tidigare nämnts, att den genomsnittliga satslängden motsvarar åldern under förskoleåren). Uttalet blir alltmer begripligt och tumregeln är att en treåring förväntas kunna göra sig förstådd inom den nära bekantskapskretsen. Den sista språkscreeningen på BVC kan sägas vara skolförberedande och fokuserar på språklig medvetenhet och uppgifter som ställer lite större krav på språkförståelse- och koncentrationsförmåga, exempelvis som vid högläsning.

Det måste påpekas att barnets språkliga produktion, alltså vad barnet säger, inte är tillnärmelsevis lika viktigt för den fortsatta språkutvecklingen som vad barnet uppfattar och förstår. Därför är möjlighetsperspektivet att BVC-sköterskan fokuserar på hur mycket det lilla barnet förstår, något som lämpligen sker genom att ge det uppmaningar som i situationen är naturliga, exempelvis Var är bollen? Ge bollen till mamma! Det är alltså här- och-nu och kan handla om att hämta eller peka ut kända föremål, klädesplagg, leksaker eller böcker. Och det går lika bra om det är föräldern som är den som tilltalar och ber barnet om olika saker. Det viktiga är att sköterskan ser hur barnet reagerar och förstår.

På biblioteket

Biblioteket har en viktig och kompletterande roll i förhållande till både familjen och förskolan samt till både det man som liten har mött och sådant som man ännu inte kommit i kontakt med. Det gäller både utifrån innehållet och den språkliga formen. Innehållet, för att barnets lilla värld blir bekräftad när den speglas i böckernas, och för att det som ligger utanför blir föda för fantasi och skapande. Den språkliga formen, för att barn får möta nya uttryckssätt genom att höra berättelser från olika och kanske nya perspektiv, världar, tider. Biblioteket är därför en utomordentlig källa för både kunskapsutveckling och språkutveckling. Barnbibliotekarien möter barn i sällskap med föräldrar och andra viktiga vuxna i barns närhet. Med sina kunskaper om läsning och böcker har de en viktig roll som förebilder i samtal om, och samspel med, böcker. Och är man ensam kan man även få vänner i böckernas värld, visst ser vi alla på Pippi Långstrump som en kär – fast lite tokig – vän!?

Språkliga utmaningar

Hemma och i förskolan

Utmaningarna som gör språkutvecklingen sårbar, vad skulle det kunna vara? Det första och kanske största hotet är nog att föräldrar är stressade och inte upplever sig ha tid till odelad uppmärksamhet och engagemang för och med sitt eller sina barn. Det märks genom att de då lyssnar halvk hjärtat på vad barnen säger och vill dela med sig av, liksom vad barnen undrar över och frågar om. Med halvhjärtat menar jag att de samtidigt har sin uppmärksamhet på något annat, inte sällan på sin telefon som alltså långtifrån alltid kan sägas vara så ”smart” som namnet säger.

Men när smartphonen hamnar hos barnet i stället, är det bra/bättre eller dåligt/sämre? Sanningen är förstås inte varken bara det ena eller det andra, allt beror på så många faktorer. I språkutvecklingssammanhang tror jag dock inte att man ska överskatta de positiva effekterna av smartphonen. Snarare tror jag att ett idogt tittande stjälar tid från mänskligt samspel, lek och utforskande. Som motvikt till både vårt eget – och snart nog även barnens – ”uppkopplade” liv känns det viktigt att lyfta de enkla sakerna, rutinsysslorna, som vi kan göra tillsammans – samtidigt som vi småpratar och lyssnar på varandra! Det kan handla om allt ifrån att gå till lekparken till att hjälpas åt fylla eller tömma diskmaskinen.

En annan utmaning är det snabba tempot, de snabba växlingarna mellan olika verksamheter och aktiviteter. Barn slussas mellan olika miljöer och människor, det blir många hej och hej då, många uppstarter och avslut på en dag. Språket och språkutvecklingen behöver tid för att bearbetas, kopplas till innebörd och förståelse. Annars riskerar eftertankarna och associationerna till det som redan finns lagrat i minnessystemet att minska eller utebli. Om tidsschemat är väldigt pressat så kanske man behöver boka in lite ledig tid på samma sätt som man bokar in tid för aktiviteter.

Sammankopplat med ovanstående, alltså de snabba skiftena av sammanhang och aktiviteter, är överutbudet av både saker och intryck. Inte sällan skymmer de varandra och konkurrerar om vår uppmärksamhet, vilket riskerar att leda till att man inte ser något i havet av allt. Samma blir det med orden, de riskerar att skymma och drunkna i varandra om de blir bakgrundssorl i stället för viktig information med betydelse och budskap. För barn i tidig ålder vars språk håller på att utvecklas, så måste varje mening, varje ord, varje språkljud få sin uppmärksamhet och framträda i relief. Det

kan vara genom att bokstäverna, eller åtminstone initialerna, i det egna namnet skrivs i sanden, i snön eller på pappret, kanske till och med bakas i lera. Eller älsklingssagan som läses varje kväll och älsklingssången som nynnas non-stop. De ständiga upprepningarna leder till igenkänning, känsla av kontroll och därmed trygghet.

Vad finns det då för utmaningar i förskolans språkutvecklingsarbete? Som jag ser det är det att man fyller dagarna med för många olika saker som avlöser varandra utan att man hinner fördjupa, följa upp, tänka efter, bearbeta och förstå hur olika saker hänger ihop. Det är mycket som måste hinnas med och risken är att all tid blir fylld av vuxenledda aktiviteter. Risken är att det bara blir småstunder kvar för barnens egna lekar och initiativ. Det är ju ändå deras nyfikenhet och drivkrafter som allt lärande och all utveckling bygger på. Begreppet undervisning betonas alltmer och allt tidigare, och det gäller att fylla det med innehåll som passar även de yngsta barnen i förskolan. Det borde knappast vara någon utmaning, dels för att hela världen ännu väntar på att bli utforskad av dem, dels för att dessa de yngsta barnen fortfarande har sin nyfikenhet kvar. Utmaningen handlar snarast om att som vuxen – oavsett i vilken roll och profession – placera sig på samma våglängd och försöka bortse från allt man redan sett, hört, upplevt och vet, alltså hita tillbaka till den genuina, äkta, nyfikenheten och lusten att undersöka, utforska och upptäcka. Det handlar om att i ett gemensamt utforskande ”visa under” för varandra, alltså mirakel i vardagen och världen och vad som döljer sig under och bakom dem. Vi vuxna har mycket att lära av barnens öppna och nyfikna sinnelag. Det kan handla om att i naturen vända på ”alla stenar”, likaväl som att försöka förstå varför kompisen verkar ledsen och besviken, och försöka trösta. Det sistnämnda kallas förmåga till mentalisering och den är central i utvecklingen av samvarokompetens och övas naturligt i rolleken. Som personal i förskolan gäller det därför att se till att rollerna byts ibland, att det inte alltid är samma barn som är förälder eller doktor respektive barn eller patient.

En utmaning som är nära förknippad med ovanstående skulle kunna vara att förskolan blir alltför influerad av skolan och mest bara ses som en förberedelse till skolan. Vad skulle risken med ett sådant scenario kunna vara? Jo att bokstäver, läsande, blir något som betraktas och bedöms som en färdighet som ska jämföras med kriterier för måluppfyllelse – i stället för något som barnet ges chans att själva få upptäcka meningen med och

bemästra genom aktivt utforskande under lekfulla former. Möjlighetsscenariot handlar alltså om att tillvarata barns egen drivkraft att på egen hand och tillsammans uttrycka och förstå mening på en mängd olika sätt. Det gäller inte bara med skriftspråkets symboler, utan även med bilder, rörelser, ljud och alla övriga multimodala sätt, det vill säga det vi fått genom begreppet *literacy* eller på svenska *litteracitet*. Sammantaget är det att värna om ett gemensamt skapande – gemenskapande – av mening och innebörd.

På BVC

Vad finns det då för utmaningar i språkutvecklingsarbetet på barnavårdscentralen? En utmaning handlar om att besöken är sporadiska och korta och att barnet kanske varken är på humör eller ”representativt” för hur det brukar vara. Är man förstagångsförälder så är det också naturligt att känna osäkerhet, något som lätt smittar av sig på barnet. Samtidigt är det just anknytning och samspel mellan barn och förälder som står i fokus vid de tidiga kontrollerna, och som är förutsättningen för att barnet ska medverka till samspel och samtal. Sådana bygger nämligen på aktiv medverkan från barnet, antingen att peka, hämta och visa om det är språkförståelsen som undersöks, eller att benämna, svara och berätta om det är den språkliga uttrycksförmågan som står i fokus. Det kan därför vara en stor utmaning att få barnet att medverka till samspel och samtal. Om det inte går får sköterskan fråga föräldern om vad barnet vanligtvis förstår och kan förmedla. Det är emellertid inte helt lätt att som förälder skilja på vad som är ”riktiga” ord eller uttryck som bara kan tolkas av de som känner barnet väl. Samma gäller i skiljandet mellan ”ren” språkförståelse och vad som är situationsförståelse – det tidiga språket är nämligen nära förbundet och därmed beroende av i vilket sammanhang orden förekommer. Språk och språkande handlar om samspel, meningsutbyte och kommunikation, och är något som man gör tillsammans med nära och viktiga personer. Alldeles särskilt om man är under tre år och ännu inte hunnit bemästra språkets symboler och regler fullt ut. Därför är det en utmaning att på beställning ”visa upp” sin språkliga förmåga inför någon man inte känner.

På biblioteket

Vad skulle utmaningar för en barnbibliotekarie vara? Barn i språklig sårbarhet har oändligt mycket att vinna på att komma till biblioteket. Då tänker jag inte enbart på speciella böcker eller

på antalet böcker, utan på den kraft som finns i att lyssna, berätta och vidga sin värld och dela den med någon. Det behöver inte alltid vara ”från pärm till pärm”-högläsning, utan kan ibland räcka med att titta på och småprata kring en bild som fascinerar och triggar igång fantasin eller något som man varit med om. Jag tror därför inte att det måste vara böcker med ett speciellt anpassat eller tydligt språk, snarare att språket både ska ”tilltala” och ”tala till” barnet på ett personligt sätt. Det handlar om att bli berörd av innehållet så man blir nyfiken och vill veta mer. Därmed sätts tankarna igång, mina, dina och allas, vilket naturligt resulterar i reflekterande och argumenterande samtal. Om det råkar vara en bild, ett uttryck eller ett avslut på en hisnande saga spelar ingen roll. Språkutvecklingen får sin näring av engagemanget, inlevelsen och själva önskan om att dela tankar, känslor och upplevelser med andra – varandra. Egentligen borde kanske därför böcker som är riktade till små barn ha ännu mer av direkta talspråksinlägg och bilder som de själva kan associera till.

Böcker är ju inte bara ”dokumentation av det redan upplevda” och därmed bekräftelse och minneshjälp; nej böcker är också spänning, förtrollning, fantasi, aktivitet och rörelse – fast inom oss. Men allt detta måste bli utsläppt i hela kroppen, både till hjärtat och hjärnan och involvera kamrater, alla och allt runt omkring, rekvisita, för att riktigt slå rot och få fäste. Så möjlighetsscenariot för denna utmaning är att få ihop – och förknippa – böckerna med leken.

Sammanfattning

Den sårbarhet som egentligen alltid finns i samband med all utveckling är helt naturlig och visar egentligen bara att något – i detta fall språket – är under utveckling och därför måste värnas lite extra om. Det handlar om att vi som utgör barnens närmsta och viktigaste personer: där hemma, i förskolan, inom barnhälsovården och på biblioteket, inte bara passivt kan eller ska slå oss till ro med att språket kommer av sig självt, och heller inte endast lyssnar med bedömarens öron. Nej vi måste engagera oss,

bjuda in barnen och låta oss själva bjudas in till samvaro, samspel och samtal. För barnen är leken livet och därför måste vi både visa inlevelse genom att leka oss in i deras lekar och därmed bli medresenärer i deras liv.

Frågor att diskutera

1. Tar du dig tid att lyssna helhjärtat när ett barn vill berätta något? Ger du t.ex. barnet tid att tänka efter när du ställer en fråga eller svarar du själv?
2. Får alla barn lika mycket talutrymme? Hur vet du/ni hur det ser ut? I hemmet? På biblioteket eller förskolan?
3. Hur bemöter du/ni barn som inte säger så mycket?
4. Hur märker man om ett barn inte förstår? Och hur kan du/ni bemöta barn som inte riktigt verkar förstå?

Förslag på vidare läsning

- Bruce, B. (2017). Förskolläraren som professionell samtalspartner i barns språk- och kunskapsutveckling. I: I. Pramling & A. Jonsson, *Förskolans yngsta barn*. (262-278). Stockholm: Liber.
- Bruce, B. (2017). Lek och kommunikation. I: B. Riddersporre & S. Persson, *Utbildningsvetenskap för förskolan. Andra utgåvan*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bruce, B. (2016). Omsorgsfullt samspråkande I: B. Riddersporre & B. Bruce. *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. (s. 145-160). Stockholm: Natur & Kultur.
- Bruce, B., Ivarsson, U., Svensson, A.-K. & Sventelius, E. (2016). *Språklig sårbarhet i förskola och skola. Barnet, språket och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Bruce, B. & Riddersporre, B. (2012). *Kärnämnen i förskolan – nycklar till livslångt lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.

Bokstart

Kulturrådet har regeringens uppdrag att främja läsning och stimulera små barns språkutveckling. Bokstart är en nationell satsning som vänder sig till föräldrar och vuxna i barns närhet. www.bokstart.se

KULTURRÅDET

Statens kulturråd, Box 27215, 102 53 Stockholm
Telefon: 08 519 264 00, www.kulturradet.se